

LA PREMSA, UN PODER DE PODERS

Salvador Cardús i Ros*

THE AUTHOR FOCUSES UPON THE FACTUAL CHARACTER OF THE POWER OF THE MASS MEDIA WHICH FALSELY ENDOWS ITSELF WITH BOTH DEMOCRATIC LEGITIMACY AND THE ABILITY TO TRANSLATE A FICTITIOUS POPULAR WILL. ACCORDING TO SALVADOR CARDÚS, THIS IS THE ORIGIN OF THE POWER OF THE MEDIA AS WELL AS THE FACT THAT THEY BECOME THE STAGE UPON WHICH THE OTHER BRANCHES DISPUTE THEIR STRUGGLE. HOWEVER, THIS IS NO EXCUSE FOR THE ABUSES THAT HAVE RECENTLY BEEN SENSATIONALIZED BY CERTAIN PRESS SECTORS. THEREFORE, IT BECOMES NECESSARY TO REGULATE AND LEGISLATE THE PRESS, AS THE AUTHOR FINALLY DEFENDS.

■ LA PREMSA, UN PODER FÀCTIC

No cal fer gaire esforç analític per adonar-se del fet que la premsa no constitueix pròpiament un poder a semblança dels altres tres poders que són a la base de l'estat de dret. El poder de la premsa, que el té, no està subjecte a cap tipus de control democràtic, ni actua de manera transparent i homogènia segons cap codi explícit. Per tant, la premsa sí que és un poder, però un poder *fàctic*, com ho és l'Església catòlica, la Banca, les corporacions professionals, o les associacions empresarials i els sindicats.

Cal desfer, doncs, la pretensió confusional de la mateixa premsa, afavorida per l'expressió tòpica que defineix la premsa com un *quart poder*, per tal d'evitar la temptació de reconèixer-li unes responsabilitats de control sobre el sistema democràtic que no té. Una cosa, i ben legítima, és que la premsa, dins dels marges que preveu la llei, pugui esdevenir per iniciativa directa, o com a corretja de transmissió, l'expressió

«PEL QUE FA A LA PREMSA CAL
EVITAR LA TEMPTACIÓ DE
RECONÈIXER-LI UNES
RESPONSABILITATS DE CONTROL
SOBRE EL SISTEMA DEMOCRÀTIC
QUE NO TÉ»

d'interessos particulars i un mecanisme eficaç per a la seva defensa. Però una altra cosa —inacceptable—, és que la premsa es pugui autopresentar com a portaveu d'un bé comú general, que s'apropriï d'una opinió pública anònima, i que sota aquesta suposada represen-

tació, es vulgui investir d'una legitimitat que li hauria de permetre pressionar directament —però de manera opaca, no transparent— sobre el sistema polític.

Certament, la capacitat d'influència que han aconseguit els mitjans de comunicació de massa al llarg del segle XX, ha condicionat de manera notable molts dels processos de la construcció, manifestació i representació pública de la *voluntat popular*. Per tant, és legítim i necessari obrir un debat rigorós sobre fins a quin punt algunes de les bases mateixes del sistema democràtic han pogut quedar afectades per segons quin hagi estat el model comunicatiu desenvolupat en un país determinat. La necessària transparència a propòsit de la propietat dels mitjans de comunicació, el control de l'ús polític dels mitjans públics, els límits de la llibertat d'expressió i el respecte a la intimitat i al bon nom, etc., no són qüestions menors en aquest gran debat que tot just molt tímidament s'ha iniciat a l'estat espanyol.

■ LA FORÇA POLÍTICA DE LA PREMSA

En particular, la premsa ha esdevingut un gran poder fàctic —més, fins i tot, que els altres mitjans de comunicació de tipus audiovisual—, a causa de dos fets de naturalesa diversa. En primer lloc, la potència política de la premsa prové del fet que s'ha atribuït el paper d'expressar l'opinió pública, de manera que, implícitament, a través de les pàgines d'opinió, però sobretot amb el recurs a la publicació de resultats d'enquestes i sondeigs d'opinió, solen presentar-se com a transmissors dels resultats d'una mena de plebiscit permanent, capaç, de vegades, d'arribar a fer trontollar governs legítimament constituïts.

La segona causa de força política de la premsa és que no només és un poder fàctic que defensa interes-

sos polítics *al costat* dels altres poders, sinó que, de fet, ella mateixa és la plataforma d'expressió de la resta de poders, l'escenari i l'escenografia indispensable per ser reconeguts públicament. Això explica fins a quin punt el poder polític és finalment subsidiari de les pàgines dels diaris i dels interessos que representen, ja que el control d'aquestes pàgines és la condició *sine qua non* de la seva presència pública. No és estrany, doncs, que sovint no quedi massa clar qui estableix l'*agenda* del polític: ell mateix, o la pressió que li és marcada per l'actualitat periodística i els reptes que li presenta. O bé, és una pràctica absolutament habitual la del ministre, el conseller o el director general, que invita a dinar el director d'un diari per tal de donar-li explicacions de la seva gestió i, així, acon-

**«ÉS LEGÍTIM I NECESSARI
OBRIR UN DEBAT RIGORÓS SOBRE
FINS A QUIN PUNT ALGUNES DE LES
BASES MATEIXES DEL SISTEMA
DEMOCRÀTIC HAN POGUT QUEDAR
AFECTADES PER SEGONS QUIN HAGI
ESTAT EL MODEL COMUNICATIU
DESENVOLUPAT EN UN PAÍS
DETERMINAT»**

seguir un vincle relativament condicionat en relació a la informació que l'afecti. I així, apareixen també els gabinets de premsa professionalitzats de l'administració, i que no són altra cosa que l'intent de donar resposta als envits que planteja la premsa com a poder relativament autònom. En definitiva, les xarxes de confiança-dependència que es teixeixen entre poder polític —sigui l'executiu, el legislatiu o el judicial— i la premsa, totes elles de caràcter informal i, per tant, opaques, són d'una extraordinària importància en la dinàmica del sistema polític actual. És l'existència d'aquesta teranyina allò que permet parlar obertament d'una *política de paper*¹, expressió que posa l'accent en aquesta dimensió *publicada* de la política, que

necessita ser representada sobre paper per acreditar la seva existència.

■ ELS LÍMITS DEL PODER MEDIÀTIC

En relació al primer factor sobre el qual es recolza el poder simbòlic i real de la premsa —l'autoatribució de ser expressió d'una *opinió pública* ciutadana—, convindria iniciar una operació de desmentiment sistemàtic d'aquesta pretensió. El poder mediàtic d'aquesta nova *intelligentsia* que és constituïda per periodistes i professionals diversos, amb més vocació política que professional, hauria d'ocupar un paper més discret en la dinàmica política, i sobretot, hauria de perdre la impunitat en la qual sovint es refugia per debilitar la legitimitat democràtica dels veritables representants de la sobirania popular. L'experiència recent, a l'estat espanyol, d'un període d'inestabilitat propiciat per un clima de desconfiança i crispació generalitzada creat artificialment per alguns mitjans de comunicació, podria servir d'exemple diàfan de la transgressió d'uns límits no escrits però que són necessaris per a la bona salut del sistema democràtic. Una experiència que, per si no era prou clar, ha acabat amb uns resultats electorals que certifiquen l'artificialitat d'una *opinió publicada* que es volia fer passar per *opinió pública*².

Pel que fa a la segona font de poder de la premsa, és a dir, al fet que esdevingui l'escenari natural de la confrontació política, i per tant, que pugui efectuar una mediació i arbitratge actius en el mateix joc, només es poden neutralitzar els possibles abusos afavorint una lectura intel·ligent de la mateixa premsa que primi la voluntat d'independència i el paper de cronista de la realitat en els diaris, més que no pas el paper d'inquisidors i el desig de protagonisme dels mitjans.

En conclusió, la crítica eficaç de la noció d'*opinió pública*, tal com ja ha començat a fer un cert tipus de sociologia (Bourdieu, Champagne,...) i aprendre a llegir diaris, de manera crítica, són els camins més eficaços per a aconseguir ciutadans políticament adults, capaços de resituar la premsa en el lloc que li correspon.

*Universitat Autònoma de Barcelona

NOTES:

1. Salvador Cardús, *Política de paper. Premsa i poder a Catalunya 1981-1992*, Barcelona, Edicions La Campana, 1995.
2. Sobre aquesta qüestió, es poden veure les ponències presentades al curs coordinat pel Dr. Antoni Furió, *La creació de l'opinió pública i les seues formes històriques*, a la XII Universitat d'Estiu de Gandia, setembre de 1995. Especialment, *La televisió en la construcció de la memòria històrica d'un país: el cas italià*, de Giovanni de Luna, i *La invenció de l'opinió pública: poder i mitjans de comunicació*, de Salvador Cardús.